

گزارشی از مراسم نکوداشت استاد کاظم مدیر شانه‌چی تهیه و تنظیم: علی‌رضا بهار دوست

در ادامه برنامه‌های کلی دانشگاه و تجلیل از مفاخر علمی و فرهنگی، مراسم نکوداشت استاد کاظم مدیر شانه‌چی صبح چهارشنبه نهم خرداد ماه سال جاری در محل سالن همایش‌های دانشکده الهیات شهید مطهری (ره) و با حضور شماری از صاحب‌نظران دانشگاه و حوزه و نیز برخی از مسئولان استان برگزار شد. پس از تلاوت آیات نورانی الهی و پخش سرود ملی جمهوری اسلامی، دکتر سید کاظم طباطبایی‌پور رئیس دانشکده و از شاگردان استاد که به گفته خود، دلبستگی‌اش را به مطالعات حدیث‌شناختی مدیون آموزه‌های ایشان می‌داند، در سخنانی ضمن خیرمقدم به حاضران و بیان گزارشی از چگونگی برپایی این همایش و نیز یادکردی از استادان نامدار و برجسته این دانشکده اظهار داشت: ما مصمم هستیم که در فرصتهای آتی حداقل با انتشار يك شماره از نشریه دانشکده به نام این استادان یاد و خاطره آنان را گرامی بداریم و با این اقدام در واقع بتوانیم عزیزی را که تازه به وادی کارهای علمی در دانشکده پا گذاشته‌اند تشویق کنیم تا استادان گذشته را سرمشق و الگوی خود قرار داده و تلاش بیشتری از خود نشان دهند.

رئیس دانشکده الهیات در پایان با بیان گزارشی کوتاه از چگونگی فراهم آوردن دو شماره از نشریه دانشکده که با عنوان «ویژه‌نامه استاد کاظم مدیر شانه‌چی» انتشار یافته است، ضمن آرزوی عمر طولانی برای ایشان اظهار امیدواری کرد که طالبان علم همچون گذشته بتوانند در محضر ایشان شاگردی کنند و از تجربیات استاد بیش از پیش بهره ببرند.

دکتر باقری رئیس محترم دانشگاه فردوسی مشهد با بیان این مطلب که امروز همه اقشار جامعه ما بویژه نسل جوان نیاز به اندیشه‌ورانی دارد که بتوانند با نگاه علمی و دانشگاهی به دین و مسایل دینی، به بازگویی تعلیمات و آموزه‌های دینی بپردازند اظهار داشت: استاد شانه‌چی به حق یکی از کسانی است که در این راه تلاش بسیاری کرده است و بویژه ایشان در شمار اندیشه‌ورانی است که پس از اتمام مدارج عالی در حوزه علمیه به دانشگاه پیوستند و با چهل سال کوشش مستمر علمی توانستند به معنای واقعی وحدت حوزه و دانشگاه را تحقق بخشند.

دکتر باقری سپس وجود دین‌پژوهان بزرگی چون استاد شانه‌چی را نه تنها سرمایه دانشگاه فردوسی بلکه سرمایه ملی و متعلق به جامعه کشوری و نه تنها سرمایه ملت ایران، بلکه متعلق به جامعه بشری دانست که حتی انسانهای آینده نیز می‌توانند از آثار و مکتوبات ایشان بهره ببرند. رئیس دانشگاه فردوسی مشهد آنگاه با اعلام این مطلب که نکوداشت استاد شانه‌چی پنجمین مراسم دانشگاهی از سلسله مراسم تجلیل از مفاخر علمی و فرهنگی دانشگاه فردوسی است، برپایی اینگونه مراسم را ناچیزترین کار در راستای پاسداشت مقام استادان دانشگاه دانست. وی سپس با اعلام پوزش دکتر معین وزیر محترم علوم، تحقیقات و فناوری به سبب شرکت نکردن در این مراسم، پیام ایشان به این همایش را قرائت کرد.

وزیر محترم علوم، تحقیقات و فناوری در این پیام، برگزاری مراسم نکوداشت استاد شانه‌چی را به عنوان اقدامی مبارك و ارزنده در راستای ارتقای منزلت علم و عالمان و اشاعه فرهنگ علمی ارج گذاشته و بجا آوردن این سنت نیکوی اسلامی را آغاز راهی به سوی خودشناسی فرهنگی معرفی کرده است که فرجام آن نوزایی و آفرینندگی علمی است.

دکتر معین غرض اصلی از برپایی چنین مراسمی را بازشناسی مقام استادان وارسته به عنوان سرمایه‌هایی گرانسنگ برای نسل نو و حقیقت‌جو ذکر کرده و اظهار داشته است: خوشبختانه چند سالی است که با برپایی آیینهای نکوداشت بزرگانی چون استاد آشتیانی، مرحوم پروفیسور فاطمی، مرحوم دکتر غلامحسین یوسفی، مرحوم دکتر علی شریعتی گامهای بلندی از سوی دانشگاه فردوسی و نظام آموزش

عالی کشور در این راستا برداشته شده است و اکنون نوبت ادای وظیفه دانشگاه برای برپایی نکوداشت حدیث‌شناس و رجالی فرهیخته یعنی استاد کاظم مدیر شانه‌چی است. همو که توانسته است با ایجاد پیوند میان آموزه‌های اصیل و سنتی متداول در حوزه‌های علمیه و شیوه‌های نوین دانشگاهی در تربیت طلاب فاضل و دانشجویان علاقه‌مند بکوشد.

وزیر محترم علوم، تحقیقات و فناوری در بخشی دیگر از پیام خود استنادی چون استاد مدیر شانه‌چی را که افزون بر پیمودن قله‌های رفیع دانش با تخلق به خلق نیکو و حسن سلوک و رفتاری آراسته به زیور تواضع آمیزه‌ای از علم و عمل را در خود گرد آورده‌اند، مایه مباهات جامعه دانشگاهی کشور دانسته است و در پایان با آرزوی سلامت و سربلندی هر چه بیشتر برای ایشان، برای مدیریت دانا و کوشای دانشگاه فردوسی مشهد که در حرمت نهادن به تلاش استادان و فرزنانگان پیشگام و پیگیر است و نیز برای همه استادان، دانشجویان و کارکنان فرهیخته و فعال این دانشگاه آرزوی توفیق و پیشرفت روزافزون کرده است.

دکتر مهدی محقق رئیس انجمن آثار و مفاخر فرهنگی کشور نیز در سخنانی با اشاره به آشنایی و ارادت دیرین پنجاه و چهار ساله به استاد شانه‌چی اظهار داشت: بسیار خوشوقت هستیم که این حرکت در مملکت ما پیدا شده و از دانشمندان و بزرگان کشور در زمان حیاتشان تجلیل و قدردانی به عمل می‌آید و دیگر مانند گذشته فرهنگی ما نیست که بزرگان در زمان زنده بودن مورد بی‌اعتنایی قرار گیرند و چون از دست بروند فریاد و اسفا بلند شود.

دکتر مهدی محقق یکی از راههای جلوگیری از تهاجم فرهنگی را معرفی اسوه‌ها و الگوهای چون استاد شانه‌چی به نسل جوان ذکر کرد و افزود: مبارزه با تهاجم فرهنگی غرب باید عملاً صورت پذیرد و ما باید بزرگانی چون استاد شانه‌چی و آثار و اندیشه‌ها و صفات والای انسانی ایشان را نه تنها به نسل جوان بلکه به آحاد مردم معرفی کنیم.

رئیس انجمن آثار و مفاخر فرهنگی در ادامه با اشاره به این مطلب که دانشمندان ناشناخته فراوانی در کشور ما وجود دارند و باید به مردم شناسانده شوند،

باذکر نمونه‌هایی از آثار دانشمندان گذشته کشورمان به بیان این امر پرداخت که اساساً این تصور اشتباه است که برخی می‌گویند ما روش تحقیق و پژوهش را از فرنگیها آموخته‌ایم؛ بلکه این امر در تاریخ علم کشورمان سابقه‌ای بس دراز دارد.

وی با اشاره به این فرمایش گهربار مولا علی (ع) که فرمود: قیمة کل امری علمه (ارزیابی هر کس بر پایه دانش اوست) گفت: دانشمندان نوشته‌اند یگانه جمله‌ای که در جهان اسلام موجب تبلور و پیشرفت علم گردید همین جمله و فرمایش امیرمؤمنان علی (ع) بود. دکتر مهدی محقق با اشاره به اهمیت والای علم و دانش در اسلام و آیات و روایات بسیاری که در فضیلت دانش اندوزی و جستجوی علم وارد شده اظهار داشت: شاید سختگیری‌هایی که امروزه در پذیرش دانشجو می‌شود، در گذشته این اندازه سختگیری نمی‌کردند، برای اینکه اعتقاد داشتند این محیط و فضای محل درس است که باید به شخص تقوا بدهد و محیط مدرسه باید چنان باشد که نورانیت علم از شخص وارد شده يك فرد متقی بسازد.

وی با بیان این مطلب که در گذشته فرهنگی ما ملاک اصلی تصدی کارها و مقامها علم و دانش بوده است با نقل سخنی از صاحب معالم گفت: اگر دو مفتی باشند که یکی اعلم (داناتر) و دیگری اتقی (پرهیزگارتر) است، نظر آن که اعلم است معتبر می‌باشد و زیادی تقوای آن که اتقی است چیزی بر علم او نمی‌افزاید. البته با این شرط که اعلم تقوای معمولی داشته باشد؛ چه در حوزه اسلامی افراد فاسق نباید وارد شوند.

دکتر مهدی محقق در ادامه توجه به علم پزشکی، داروشناسی، ستاره شناسی و... را در تاریخ اسلام درست به اندازه توجه به علوم مربوط به قرآن، علم فقه، علم کلام، علم اصول و... دانست و افزود: درست است که شرافت هر علمی به شرافت موضوع آن است ولی هر علمی که در خدمت انسان و برای رازگشایی از اسرار طبیعت باشد به همان اندازه شریف و گرامی است و شاید برای همین است که در حدیث منسوب به پیامبر اکرم (ص) علم الابدان (پزشکی) بر علم الادیان (دین شناسی) مقدم شده است؛ چه تا بدن سالم نباشد انسان نمی‌تواند به نیکی خدا را پرستش کند.

رئیس انجمن آثار و مفاخر با بیان این مطلب که اساساً اروپاییها مفهوم دانشگاه (Univercity) را از اسلام گرفته‌اند و آن پس از این بود که کتاب *احصاء العلوم* فارابی به لاتین ترجمه شد گفت: ابونصر فارابی در این کتاب علوم مختلف را طبقه‌بندی کرده و تأثیر آنها را بر همدیگر بیان می‌کند و این موجب می‌شود که مکانی را فراهم آوردند تا همه این امور را یکجا داشته باشند. برای مثال علم فقه در مسایل ارث به علم ریاضی نیازمند است و همینطور همه علوم.

دکتر مهدی محقق در پایان پویایی و رشد علمی را در گرو آزادی بیان و عقیده دانست و اساساً پیدایی فرقه‌های مختلف کلامی، فقهی و فلسفی را به سبب این امر ذکر کرد که آزادانه به رد و نقض یکدیگر می‌پرداختند و اگر چنین نبود، راه علم مسدود می‌شد.

سخنران بعدی مراسم استاد دکتر ابوالقاسم گرجی از محققان و اندیشه‌وران نامدار کشور و از استادان با سابقه دانشکده حقوق دانشگاه تهران بود که در سخنانی ضمن ادای احترام به مقام والای علمی و اخلاقی استاد شانه‌چی، ایشان را به معنای واقعی کلمه «روحانی» دانست و گفت: اگر ما واژه «روحانی» را به هر معنا بگیریم، مصداق قطعی آن استاد شانه‌چی است؛ کسی که وجود شریف خویش را در راه تعلیم و تحقیق و معنویت وقف کرده است.

دکتر ابوالقاسم گرجی با اشاره به اینکه علم بما هو علم در اسلام بسیار محترم و گرامی است، با ذکر آیه‌ای از قرآن کریم، دو چیز را مستقلاً ملاک فضیلت دانست؛ یکی ایمان و دیگری علم. وی در ادامه ضمن تعریف مسائل مستحدثه در فقه گفت: امروز منظور از مسایل مستحدثه در فقه موضوعاتی است که در عصر کنونی پدید آمده است و بر فقیهان است که احکام و فروع و مصادیق مختلف آن را بیان کنند، ولی به اعتقاد بنده مسایل مستحدثه منحصر به این موضوعات نیست و باید همه موضوعات فقهی با نگرشی جدید بررسی شوند و احیاناً در آنها تجدیدنظر گردد.

استاد دانشکده حقوق دانشگاه تهران موضوع «زکات» را که از مهمترین موضوعات اسلامی است و در قرآن کریم ادای آن همدیگر اقامه نماز ذکر گردیده است از جمله این مسایل ذکر کرده و افزود: موضوع زکات از مهمترین موضوعات

اجتماعی اسلام است؛ چه اینکه اجتماع مسلمانان و کیان اسلام به آن وابسته است و بسیار علاقه‌مند کسی بتواند اثبات کند که زکات امری تعبدی است، چه اینکه اثری برای بقای جامعه اسلامی داشته باشد و چه نداشته باشد. ولی به نظر من این امر هرگز قابل اثبات نیست. وی محدود شدن موارد زکات را به اجناسی خاص که در کتابهای فقهی آمده بدین سبب دانست که آن اجناس در عصر پیامبر (ص) مال التجاره بوده و از آن ارتزاق می‌شده است و اساساً ذکر این موارد از باب نمونه و مثال است ولی در عصر ما اجناسی دیگر این ویژگی را دارند و موارد زکات را نباید در آن اجناس خاص منحصر کرد. این محقق گرامی علت اینگونه حکم‌کردنها را ناشی از برکنار کردن و منزوی ساختن «عقل» دانست و در این باره با ذکر مثالی گفت: در مسأله «دیه» که یکی از مسایل حقوق کیفری اسلام است این مسأله بسیار عقلایی به ذهن ما نیامده است که معادل پولی دیه در عصر ما مطرح شود. اساساً در عصر پیامبر (ص)، شتر، گاو و گوسفند واحد ارزش بوده و اینکه این اجناس موضوع دیه قرار گرفته به سبب خود آنها نبوده است، بلکه به این عنوان بوده که واحد ارزش بوده است؛ بنابراین اکنون که چیزهایی دیگر نظیر تومان، دلار، دینار و... واحد ارزش گردیده است؛ پس می‌توان اینها را موضوع دیه قرار داد.

دکتر گرجی در ادامه همه موضوعات اسلامی را مسایلی عقلی دانست جز در مواردی بسیار نادر (مسایل فردی تکلیفی) که تعبدی است و خاطر نشان کرد که علما باید به تناسب زمان و مکان حکم صادر کنند و مردم را به عمل آن تشویق نمایند. وی انزال عقل و تعبدها و احتیاطهای مفرطانه را در سوء بسیار مؤثر دانست و افزود: اکنون راه تحقیق در موضوعات فراوان فقهی باز است ولی باید این نگرشی را که عرض کردم یعنی بهادادن به عقل در کارهای تحقیقی مورد لحاظ قرار گیرد.

استاد کاظم مدیر شانه‌چی که این مراسم به پاس احترام به مقام والای علمی و معنوی او برپا شده بود به عنوان سخنران پایانی مراسم صبح نیز ضمن خیر مقدم به حاضران خصوصاً به مهمانانی که از شهرهای تهران و قم تشریف آورده بودند، در سخنانی با اشاره به مقام والای معلم در اسلام، از بزرگترین نعمتهای خداوند در مورد خود را نعمت گرانقدر معلمی دانست و افزود: من اگر افتخاری داشته باشم تنها این است که یک پیر معلم هستم. استاد شانه‌چی در ادامه سخنان خود به ذکر مختصری از

تاریخچه تأسیس دانشکده الهیات که در گذشته دانشکده معقول و منقول خوانده می‌شد و بهره‌گیری از برخی از فضایی حوزه مشهد چون ایشان در این مرکز علمی پرداخت و گفت: من در طول دوران تدریس خویش تلاش کرده‌ام که ارتباط با دانشجویان چونان ارتباط پدر و فرزند باشد و در کلاس نیز از اینکه خودم تنها متکلم باشم پرهیز می‌کردم و به دانشجویان فرصت طرح اشکال و پرسش می‌دادم؛ تا آنجا که فضای کلاسهای من به فضای مباحثه که در حوزه‌ها مرسوم است بیشتر شبیه بود. وی همچنین حُسن ظنّ اولیای دانشگاه فردوسی را به ایشان از دیگر نعمتهای الهی ذکر کرد و در پایان با تشکر از مقام محترم وزارت جناب آقای دکتر معین که پیامی را برای مراسم نکوداشت ایشان ارسال داشتند، از همه کسانی که در برپایی این مراسم زحمت کشیده‌اند سپاسگزاری کرد.

در ادامه مراسم صبح، هدایایی به رسم یادبود از طرف مرکزی که استاد شانه‌چی چند دهه حیات پربار علمی خویش را با این مراکز همکاری داشته و دارند، به ایشان تقدیم گردید.

به پاس چند دهه تلاش صادقانه جناب استاد کاظم مدیر شانه‌چی در کسوت استادی دانشکده الهیات دانشگاه فردوسی مشهد هدیه‌ای به رسم یادبود توسط آقای دکتر باقری ریاست محترم این دانشگاه به استاد تقدیم شد.

از سوی بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی نیز به پاس زحمات خالصانه استاد در این بنیاد هدایایی توسط ریاست محترم بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی حجه الاسلام والمسلمین الهی خراسانی به استاد پیشکش شد. از طرف کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی و نیز از سوی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه فردوسی مشهد نیز هدایایی تقدیم شد.

آقای جواد محقق نیشابوری نیز به عنوان مدیر کل فرهنگ و ارشاد اسلامی خراسان و دبیر انجمن آثار و مفاخر فرهنگی خراسان هدایایی به استاد شانه‌چی تقدیم کرد. یادآوری می‌شود که برپا دارندگان مراسم نکوداشت استاد شانه‌چی برای غنای علمی هر چه بیشتر این مراسم، همایشی را با عنوان «فقه و مسائل مستحدثه» در بعد از ظهر آن روز برگزار کردند.

آفایان دکتر عباسعلی سلطانی، حجه الاسلام و المسلمین دکتر حسین صابری، دکتر مهدی شریعتی از اعضای هیأت علمی گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشکده الهیات و محمد جواد عنایتی راد عضو هیأت علمی گروه معارف اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد در این مراسم به ترتیب در موضوعات مسائل مستحدثه در بخش معاملات، حیل‌های شرعی و فلسفه فقه، درآمدی بر مسائل مستحدثه و اجناس دیه به ایراد سخنرانی پرداختند.